УДК 330.332.012
DOI: https://doi.org/10.32782/2708-0366/2024.20.8

Грицишен Д.О.
доктор економічних наук,
доктор наук з державного управління, професор,
проректор з науково-педагогічної роботи та інноваційного розвитку,
Державний університет «Житомирська політехніка»
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-1559-2403
Абрамова І.В.
кандидат економічних наук, доцент, докторант,
доцент кафедра міжнародних відносин та політичного менеджменту,
Державний університет «Житомирська політехніка»
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-3724-0342

Hrytsyshen Dmytro, Abramova Iryna
Zhytomyr Polytechnic State University

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ МЕХАНІЗМІВ ЄС ЩОДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ГРОМАД

FORMATION AND IMPLEMENTATION OF EU FINANCIAL MECHANISMS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF RURAL HROMADAS

Метою статті є обґрунтування фінансових механізмів формування та реалізації політики ЄС щодо сталого розвитку сільських громад. Аргументовано, що реалізації потреб сталого розвитку сільських територіальних громад ЄС сприяють Політика згуртованості та САП. Політика згуртованості переслідує дві говні мети: інвестиції у робочі місця і зростання, а також європейське територіальне співробітництво. Фінансовими інструментами реалізації САП на 2021-2027 рр. є Європейський сільськогосподарський гарантійний фонд (EAGF) та Європейський сільськогосподарський фонд розвитку сільських територій (EAFRD). Доведено, що програми INTERREG є важливою складовою політики регіонального розвитку Європейського Союзу, яка спрямована на зміцнення економічної, соціальної та територіальної згуртованості держав-членів ЄС. Програма LEADER є гнучкою, адаптивною та відкритою до інновацій, що дозволяє ефективно відповідати на виклики та потреби сільських територій ЄС. Забезпечення ефективної реалізації політик та досягнення стратегічних цілей ЄС передбачає використання складної системи механізмів управління проєктами і програмами залежно від їх характеру та масштабу реалізації. Основними з них є пряме, непряме та спільне управління. Кожен з цих механізмів має свої особливості та використовує ті інструменти, які сприяють найефективнішому виконанню проєктів та програм.

Ключові слова: *євроінтеграційний імператив, сільські територіальні громади, сталий розвиток, фінансове забезпечення, трансформація, директиви ЄС, стандарти ЄС, політики ЄС, спільний бюджет ЄС, довгостроковий фінансовий план ЄС, структурні фонди ЄС.*

The purpose of the article is to substantiate the financial mechanisms for the formation and implementation of the EU policy on the sustainable development of rural communities. It is argued that the realization of the needs of sustainable development of rural territorial communities of the EU is facilitated by the Cohesion Policy and SAP. Cohesion policy pursues two main goals: investment in jobs and growth, as well as European territorial cooperation. The European Agricultural Guarantee Fund (EAGF) and the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD) are financial instruments for the implementation of the SAP for 2021-2027. It has been proven that INTERREG programs are an important component of the regional development policy of the European Union, which is aimed at strengthening the economic, social and territorial cohesion of the EU member states. The LEADER program is flexible, adap-

tive and open to innovation, which allows us to effectively respond to the challenges and needs of rural areas of the EU. Ensuring the effective implementation of policies and the achievement of EU strategic goals requires the use of a complex system of project and program management mechanisms, depending on their nature and scale of implementation. The main ones are direct, indirect and joint management. Each of these mechanisms has its own characteristics and uses those tools that contribute to the most efficient implementation of projects and programs.

Key words: *European integration imperative, rural territorial communities, sustainable development, financial support, transformation, EU directives, EU standards, EU policies, EU common budget, EU long-term financial plan, EU structural funds.*

Постановка проблеми. Формування та реалізація фінансових механізмів Європейського Союзу щодо сталого розвитку сільських громад є важливим елементом регіональної політики. Сільські громади становлять значну частину території ЄС і відіграють ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки, збереженні культурної спадщини та підтримці біорізноманіття. Однак вони часто стикаються з численними викликами, такими як економічна відсталість, демографічні зміни, зниження рівня життя та недостатньо розвинена інфраструктура. У відповідь на ці виклики ЄС розробив комплекс фінансових інструментів та механізмів, спрямованих на підтримку сталого розвитку сільських територій.

Спільний бюджет ЄС акумулює фінансові ресурси для реалізації спільних політик та програм, спрямованих на зміцнення економічної та соціальної єдності країн-членів ЄС, а також підтримку інтеграційних процесів. Бюджет ЄС є ключовим інструментом для фінансування різних ініціатив, спрямованих на розвиток сільських територій. Ідея спільного бюджету ЄС бере свій початок з кінця 1950-х років, коли відповідно до Римського договору (1957 р.) було засновано Європейське економічне співтовариство (ЄЕС), головною метою діяльності якого стало створення спільного ринку та сприяння економічній співпраці між Бельгією, Німеччиною, Італією, Люксембургом, Нідерландами і Францією. Поступово до діяльності співтовариства приєднувалися і інші європейські держави. У 1992 р. був підписаний Маастрихський договір, відповідно до якого було створено Європейський економічний і валютний союз [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічні положення формування фінансових відносин у межах валютного союзу та ідея «єврозони» були згенеровані Р. Маннелом. Спираючись на гіпотезу досконалої мобільності капіталу, висунуту Дж. А. Флемінгом, науковець продемонстрував різний ступінь ефективності монетарної та фіскальної політик за різних режимів валютного курсу. Розмірковуючи про обмеження, накладені ззовні, він почав теоретизувати ідею оптимальних монетарних зон, тобто регіонів, куди країні інтегруються, втрачаючи свої монетарні суверенітети [2].

Правовим підґрунтям для формування бюджетно-податкової політики ЄС став Пакт стабільності і зростання (1997 р.), який сформував механізми і правила фінансових відносин в ЄС. Ключовим принципами цих відносин стали принципи рівності, стабільності, субсидіарності й прозорості. Згідно з Пактом спрямування коштів структурних фондів передбачало вирівнювання фінансових дисбалансів країн-членів ЄС. Проте Х. Волес, М. Полак, А. Янг, досліджуючи фінансову політику ЄС, виявили, що «…такі підходи у формуванні структурних фондів не забезпечували пропорційності у розподілі фінансових ресурсів, оскільки кошти переважно отримували найбідніші держави-члени, крім того, не завжди дотримувався принцип прозорості у їх використанні» [3].

Світова фінансова криза 2008 р. вказала й на інші недоліки бюджетно-фінансових механізмів ЄС, зокрема, на неспроможність впоратися зі зростанням бюджетних дисбалансів й власним коштом фінансувати передбачені витрати. Свідченням цьому стало те, що державний борг ЄС з 2008 р. до 2014 р. зріс на 95%. Шукаючи інструменти подолання наслідків фінансових криз М. Андрле, Дж. Блюдорн, Л. Ейро проаналізували загальні правила Пакту стабільності і зростання ЄС й акцентували увагу

на тих обмеженнях, які він створює для спільного бюджету, зокрема, на граничній межі бюджетного дефіциту у розмірі 3% від ВВП, державного боргу – 60% від ВВП, а також обов'язковій збалансованості. Науковці зазначали, що такі обмеження не захищають від криз, створюють певні проблеми для держав-членів і не завжди узгоджуються з їх національним законодавством [4].

Д. Хау, П. Оліво та Д. Тернер, досліджуючи питання бюджетних відносин ЄС, виявили, що фінансові кризи є важливим фактором, які впливають на зростання значення фіскальних показників, зокрема, на співвідношення податкових надходжень спрямованих на обслуговування боргу до очікуваної величини дефіциту бюджету. Задля нівелювання негативної дії криз науковці запропонували диверсифікувати джерела формування доходів спільного бюджету ЄС [5]. Попри наявність значної кількості праць щодо розвитку сільських громад на засадах сталості, фінансові механізми їх реалізації є недостатньо вивченими та описаними в літературних джерелах.

Формулювання цілей статті. Метою статті є обґрунтування фінансових механізмів формування та реалізації політики ЄС щодо сталого розвитку сільських громад. Завданнями дослідження є наступні: розкрити методологічне підґрунтя фінансового забезпечення сільських громад, виокремити етапи реалізації спільного бюджету ЄС, акцентувати на механізмах управління спільним бюджетом.

Виклад основного матеріалу. Сучасна система бюджетних відносин в ЄС побудована з урахуванням помилок минулого, меншою кількістю правил й обмежень для країн-членів, застосуванням більш прогресивних підходів та принципів управління. Вона є більш автономною, припускає застосування принципу пропорційності у розподілі коштів структурних фондів (було запроваджено багаторічному фінансовому плані 2007-2013 рр.), впроваджує обов'язковість фінансового моніторингу та фінансових санкцій, визначає механізми нівелювання негативного впливу криз на фінансову систему.

Спільний бюджет ЄС формується з різних джерел. Більша частина – за рахунок внесків країн-членів, які розраховуються на основі валового національного доходу (ВНД) кожної країни. Вагомою складовою є власні ресурси ЄС серед яких мито, податки на імпорт товарів, а також частина податку на додану вартість (ПДВ), що стягується в країнах-членах. Серед інших доходів спільного бюджету – штрафи, накладені Європейською комісією на компанії за порушення антимонопольного законодавства та інші надходження [6]. Європейська комісія готує проєкт спільного бюджету на кожен фінансовий рік. Він базується на довгострокових фінансових планах, які зазвичай охоплюють семирічний період. Після узгодження бюджет затверджується Європейським парламентом і Радою ЄС.

Європейська комісія є ключовим органом, який співпрацює з країнами-членами в процесі розробки угод про партнерство, в яких вони зазначають операційні програми і плани, які будуть реалізовуватися коштом спільного бюджету. Кожна програма впроваджується країнами на основі конкурсного відбору, підлягає моніторингу і оцінці (рис. 1).

Спільний бюджет ЄС є інструментом для реалізації спільних політик і програм, які сприяють економічному зростанню, соціальній єдності та стабільності в Європейському Союзі. Він допомагає країнам-членам вирішувати спільні проблеми та досягати єдиних цілей, сприяючи тим самим подальшій інтеграції та сталому розвитку. Дослідження Р. Даунса, Д. Моретті та Ш. Ніколя доводять, що сучасна система бюджетних відносин у ЄС орієнтована на продуктивність та результативність, є вдосконаленою та чітко конкретизованою, спрямованою на досягнення цілей ЄС щодо сталого розвитку [8].

Фінансові ресурси, акумульовані у спільному бюджеті за рахунок внесків країн-членів ЄС та інших надходжень, розподіляються на різні потреби через структурні фонди. Реалізації потреб сталого розвитку сільських територіальних громад ЄС сприяють Політика згуртованості та САП. Політика згуртованості переслідує дві говні

мети: інвестиції у робочі місця і зростання, а також європейське територіальне співробітництво.

Фінансовими інструментами реалізації Політики згуртованості ЄС на 2021-2027 рр. є спеціальні структурні фонди:

– Європейський фонд регіонального розвитку (ERDF) для інвестицій у соціальний та економічний розвиток усіх регіонів і міст ЄС;

– Фонд згуртованості (CF) для інвестицій у навколишнє середовище та транспорт у менш процвітаючих країнах ЄС;

– Європейський соціальний фонд плюс (ESF+) для підтримки робочих місць і створення справедливого та соціально інклюзивного суспільства в країнах ЄС;

– Фонд справедливого переходу (JTF) для підтримки регіонів, які найбільше постраждали від переходу до кліматичної нейтральності [9].

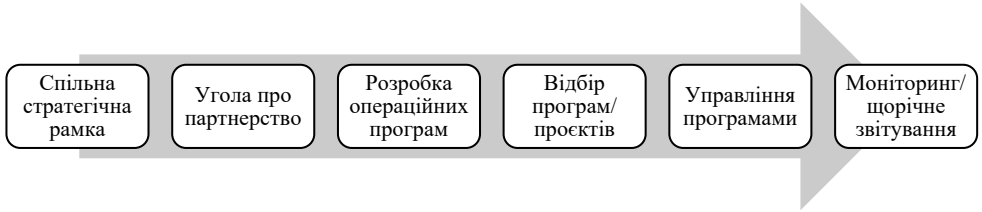

Рис. 1. Ключові стадії процесу планування і реалізації спільного бюджету ЄС країнами-членами

Джерело: побудовано на основі [7]

Європейський фонд регіонального розвитку (ERDF) був заснований у 1975 р. для подолання диспропорцій регіонального розвитку. На початковому етапі фокус його діяльності був сконцентрований на інфраструктурних проєктах та розвитку промисловості. З часом фонд зосередив увагу на пріоритетних сферах розвитку, таких як інновації, підприємництво, освіта та зайнятість. У зв'язку із загостренням екологічних проблем ERDF почав виділяти кошти на впровадження зелених технологій та підвищення ефективності використання ресурсів для забезпечення сталого розвитку. Крім того у полі зору фонду фінансування розвитку і покращення інфраструктури в сільських районах, що сприяє підвищенню якості життя мешканців та розвитку фермерських господарств [10].

Шляхом підтримки підприємництва та створення робочих місць, ERDF сприяє розвитку економіки сільських громад та зменшенню безробіття, спрямовує кошти на соціальні проєкти, які сприяють соціальній інтеграції, освіті та їх культурному розвитку. ERDF підтримує проєкти з використання зелених технологій та сталого споживання природних ресурсів у сільських районах, таким чином сприяючи збереженню довкілля та зменшенню викидів CO^2. Отже, ERDF відіграє важливу роль для сталого розвитку сільських громад, забезпечуючи їм необхідну підтримку та ресурси для зростання та підвищення якості життя мешканців [10].

Фонд згуртованості (CF) був створений у 1994 р. і є одним із фінансових інструментів Європейського Союзу, спрямованим на підтримку соціально-економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності регіонів. Він виділяє кошти країнам-членам Євросоюзу, ВНД яких на одиницю населення нижчий за 90% від середнього показника по ЄС. Фінансування має цільове призначення – це переважно розвиток транспортної інфраструктури та інвестиції у збереження довкілля. На період 2021-2027 рр. 37% коштів CF буде спрямовано на досягнення кліматичних цілей у Болгарії, Чехії, Естонії, Греції, Хорватії, Кіпру, Латвії, Литви, Угорщини, Мальти, Польщі, Португалії, Румунії, Словаччини та Словенії [11].

Європейський соціальний фонд (ESF) – заснований у 1958 р. з метою сприяння зайнятості безробітного населення переважно через навчання, а також для фінансової підтримки малозабезпечених верств населення. У зв'язку зі змінами в суспільстві та економіці, ESF продовжує адаптуватися до нових викликів, таких як демографічні зміни, технологічні інновації та економічні трансформації. Напрямок зайнятості та соціальних інновацій Європейського соціального фонду плюс (ESF+) має бюджет у 762 млн євро та акцентує увагу на розробці політики сприяння мобільності робочої сили та нефінансових інструментів, пов'язаних із соціальним підприємництвом. ESF+ відіграє важливу роль у розвитку сільських громад, забезпечуючи їх підтримку у сферах освіти, зайнятості та соціальної інтеграції [12].

Фонд справедливого переходу (JTF) є новим інструментом Політики згуртованості на 2021-2027 рр. та важливою складовою механізму справедливого переходу на досягнення кліматичної нейтральності ЄС до 2050 р. в контексті Європейської зеленої угоди. Аби уникнути зростання регіональної нерівності JTF підтримує території, які найбільше постраждали від переходу до кліматичної нейтральності. Фонд постійно адаптується до нових викликів та трансформацій, забезпечуючи ефективну підтримку для громад, що переходять до сталих та екологічно безпечних моделей розвитку [13].

Загалом на реалізацію Політики згуртованості впродовж 2021-2027 рр. буде спрямовано третину спільного бюджету ЄС (372,6 млрд євро), з яких 545 млрд євро буде залучено завдяки національному співфінансуванню (табл. 1).

Окрім Політики згуртованості для розвитку сільських громад важливе значення має САП, фінансовими інструментами реалізації якої на 2021-2027 рр. є спеціальні структурні фонди:

– Європейський сільськогосподарський гарантійний фонд (EAGF);
– Європейський сільськогосподарський фонд розвитку сільських територій (EAFRD).

Європейський сільськогосподарський гарантійний фонд (EAGF) є одним із ключових інструментів Європейського Союзу, який спрямований на підтримку сільськогосподарського сектору та розвиток сільських територій. EAGF був створений у 1962 р. з метою забезпечення стабільності сільськогосподарського ринку та підтримки доходів аграріїв. На початковому етапі своєї діяльності фонд зосереджувався на наданні фінансової підтримки для забезпечення цінової стабільності та вирівнювання доходів фермерів. Протягом наступних десятиліть фонд пройшов через низку реформ, спрямованих на удосконалення САП та підтримку сталого розвитку сільських громад. Ці реформи включали в себе зміни у фінансовому забезпеченні, введення нових інструментів підтримки та заходи для збереження довкілля. У зв'язку з новими економічними та екологічними викликами, такими як зміни клімату та глобалізація, EAGF продовжує адаптуватися та модернізуватися, щоб ефективно відповідати на потребам аграрного сектору та сільських громад.

Нині EAGF забезпечує фінансову підтримку для сільськогосподарських підприємств та фермерів, сприяючи їхньому розвитку та конкурентоспроможності на ринку. Це допомагає зберігати робочі місця у сільських громадах та забезпечує сталість економіки. Фонд допомагає забезпечити стабільність доходів сільських жителів та підтримує розвиток інфраструктури і послуг у сільських громадах, що сприяє покращенню якості життя та соціальній сталості. EAGF також допомагає сталому екологічному розвитку сільських територій, фінансуючи програми, пов'язані зі збереженням довкілля та використанням природних ресурсid [15].

Європейський сільськогосподарський фонд розвитку сільських територій (EAFRD) був створений у 1962 р. (сучасну назву отримав у 2007 р.) для фінансування заходів спрямованих на підтримку сільського розвитку, підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору та покращення якості життя на сільських територіях. EAFRD надає фінансову підтримку для реалізації проєктів, спрямованих на розвиток інфраструктури, покращення умов проживання та створення нових можливостей для мешканців

сільських громад. Фонд підтримує інноваційні проєкти у сільському господарстві та суміжних галузях, що сприяє впровадженню нових технологій та підвищенню конкурентоспроможності аграрного сектору. EAFRD сприяє розвитку соціальної інфраструктури, освіти, охорони здоров'я та культурних ініціатив у сільських громадах, що сприяє поліпшенню якості життя та створює нові можливості для мешканців [16].

Таблиця 1

Фінансування за цілями й програмами Політики згуртованості у 2021-2027 рр.

Цілі і програми	Обсяг фінансування, млрд євро	Фонди	Напрями фінансування
Цілі Політики згуртованості			
РО 1	73	ERDF	Дослідження, інновації, конкурентоспроможність МСП та цифровізація
РО 2	92	ERDF / CF	Енергетичний перехід, кліматичні цілі, стійка мобільність
РО 3	40	CF	Сталий транспорт і цифровізація сектору
РО 4	111	ESF+	Працевлаштування, розвиток навичок, соціальна інтеграція та інфраструктурний розвиток системи охорони здоров'я
РО 5	19	CF	Розвиток громад через підтримку 2150 інтегрованих стратегій розвитку територій
Програми політики згуртованості			
Справедливий перехід	19,7	JTF	Декарбонізація економіки (території, що залежать від викопного палива та галузей з інтенсивним використанням вуглецю, щоб підтримати їх перехід)
INTERREG	10	INTERREG	Заходи, що підсилюють територіальне співробітництво, як в середині, так і за межами держав-членів ЄС. Interreg Europe поширюється на сім країн-кандидатів на вступ до ЄС, зокрема й на Україну.

Джерело: побудовано на основі [14]

Кошти структурних фондів переважно виділяються на реалізацію конкретних програм, ініційованих державами-членами ЄС, проте 2,5% від загальних витрат структурних фондів спрямовується на підтримку програм «Європейського територіального співробітництва» (INTERREG). Програми INTERREG є важливою складовою політики регіонального розвитку Європейського Союзу, яка спрямована на сприяння транскордонному, транснаціональному та міжрегіональному співробітництву для зміцнення економічної, соціальної та територіальної згуртованості серед держав-членів ЄС. За роки свого існування програма пройшла кілька етапів розвитку, постійно адаптуючись до нових викликів та потреб (табл. 2).

Таким чином, програма INTERREG, яка фінансується Європейським фондом регіонального розвитку (ERDF), відіграє важливу роль у зміцненні економічної, соціальної та територіальної згуртованості в Європі. Вона сприяє розвитку співпраці між регіонами, зменшенню дисбалансів, стимулюванню інновацій та забезпеченню сталого розвитку. За понад три десятиліття існування програма INTERREG постійно еволюціонувала, адаптуючись до нових викликів та потреб, що робить її ключовим інструментом регіональної політики ЄС.

Таблиця 2

Еволюція змісту та завдань програми INTERREG

Назва та період реалізації завдань	Завдання програми
INTERREG I (1990-1993)	**Транскордонне співробітництво**: створення умов для співпраці між прикордонними регіонами різних країн-членів ЄС. **Економічний розвиток**: сприяння економічному розвитку та соціальній згуртованості прикордонних територій. **Інфраструктура**: розвиток транспортної та комунікаційної інфраструктури.
INTERREG II (1994-1999)	**Розширення співробітництва**: включення нових регіонів та розширення сфери діяльності. **Економічна конвергенція**: зменшення економічних дисбалансів між регіонами. **Довкілля**: підтримка екологічно сталих проектів.
INTERREG III (2000-2006)	**Транскордонне співробітництво (A)**: поглиблення співпраці між прикордонними регіонами. **Транснаціональне співробітництво (B)**: співпраця між великими географічними регіонами для вирішення спільних викликів. **Міжрегіональне співробітництво (C)**: Обмін досвідом та найкращими практиками між усіма регіонами ЄС.
INTERREG IV (2007-2013)	**Інновації та конкурентоспроможність**: підтримка інноваційних проектів та підвищення конкурентоспроможності регіонів. **Екологічна сталість**: акцент на екологічно мталих рішеннях. **Соціальна згуртованість**: сприяння соціальній інтеграції та рівним можливостям.
INTERREG V (2014-2020)	**Транскордонне співробітництво (A)**: - поглиблення співпраці між прикордонними регіонами, - підтримка економічного розвитку, - покращення інфраструктури та соціальної інтеграції. **Транснаціональне співробітництво (B)**: - співпраця між великими географічними зонами. - зосередження на спільних викликах, таких як зміни клімату, управління водними ресурсами та транспортна доступність. **Міжрегіональне співробітництво (C)**: - обмін досвідом та найкращими практиками між регіонами Європи, - підвищення ефективності регіональної політики через навчання та обмін знаннями.
INTERREG VI (2021-2027)	**Зелений перехід**: підтримка проєктів, спрямованих на екологічну сталість та боротьбу зі змінами клімату. **Цифрова трансформація**: застосування цифрових технологій для підвищення ефективності регіонального розвитку. **Соціальна інклюзія**: залучення вразливих груп населення до економічного та соціального життя. **Розширення співпраці**: поглиблення співпраці між регіонами ЄС та країнами-сусідами.

Джерело: побудовано на основі [17]

Програма LEADER, яка є частиною Спільної аграрної політики (САП) і фінансується Європейським сільськогосподарським фондом розвитку сільських територій (EAFRD), була створена з метою сприяння місцевому розвитку в сільських регіонах шляхом підтримки інноваційних проєктів та співпраці між громадами. Ініціатива LEADER була ініційована Європейською Комісією у 1991 р. як пілотний проект з метою випробування нових підходів до розвитку сільської місцевості, проте з часом

підтвердила свою життєздатність та ефективно функціонує і донині. Ключовою особливістю програми LEADER є залучення місцевих громад через створення Місцевих груп дії (МГД), які складаються з представників місцевої громади, включно з місцевими органами влади, бізнесом, неурядовими організаціями та іншими зацікавленими сторонами (табл. 3).

Таблиця 3

Еволюція змісту та завдань програми LEADER

Назва та період реалізації завдань	Завдання програми
LEADER I (1991-1993)	**Місцеві групи дії (МГД)**: створення місцевих груп дії, які складалися з представників громадськості, бізнесу та місцевих органів влади. **Інновації**: підтримка нових ідей та підходів до розвитку сільської економіки. **Місцевий розвиток**: зосередження на місцевих потребах та ресурсах для розробки стратегій розвитку.
LEADER II (1994-1999)	**Зміцненні місцевих груп дії**: підтримка наявних та створення нових МГД. **Розширення сфери діяльності**: включення більш широкого спектру проєктів, таких як туризм, охорона довкілля та культура. **Залучення громадськості**: активне залучення місцевих жителів до процесу прийняття рішень.
LEADER+ (2000-2006)	**Поглиблення співпраці**: заохочення співпраці між різними регіонами та країнами. **Підтримка інноваційних проектів**: особливий акцент на інновації та експериментальні підходи. **Посилення інституційної спроможності**: навчання та підвищення кваліфікації для учасників МГД.
LEADER у межах програм розвитку сільських територій (2007-2013)	**Головний підхід**: LEADER став головним підходом до місцевого розвитку в програмах розвитку сільських територій. **Широке фінансування**: збільшення обсягів фінансування та ресурсів для місцевих проектів. **Підтримка сільського підприємництва**: заохочення створення нових бізнесів та підтримка наявних.
LEADER у межах Європейського сільськогосподарського фонду розвитку сільських територій (2014-2020)	**Синергія з іншими фондами**: підвищення ефективності за рахунок поєднання з іншими європейськими структурними та інвестиційними фондами. **Підтримка сталого розвитку**: акцент на сталий розвиток, включаючи екологічні, соціальні та економічні аспекти. **Інновації та цифровізація**: підтримка цифрових технологій та інноваційних рішень для сільських територій.
LEADER в новій програмі САП (2021-2027)	**Сталий розвиток і клімат**: посилення уваги до питань зміни клімату та сталого розвитку. **Розширення місцевого контролю**: надання більшої автономії місцевим групам дії для прийняття рішень. **Соціальна інтеграція**: Підтримка соціальних інновацій та інтеграції вразливих груп населення.

Джерело: побудовано на основі [18]

Еволюція програми LEADER демонструє її адаптивність та здатність до інновацій, що дозволяє ефективно відповідати на виклики та потреби сільських територій ЄС. Попри те, що Європейський Союз реалізує низку програм, спрямованих на розвиток сільських громад, які забезпечують фінансову підтримку, технічну допомогу,

стимулюють інновації і співпрацю, від своїх початків як пілотного проекту до нині LEADER залишається ключовим елементом політики сталого розвитку ЄС.

Забезпечення ефективної реалізації політик та досягнення стратегічних цілей ЄС передбачає використання складної системи механізмів управління проєктами і програмами залежно від їх характеру та масштабу реалізації. Основними з них є пряме, непряме та спільне управління. Кожен з цих механізмів має свої особливості та використовує ті інструменти, які сприяють найефективнішому виконанню проєктів та програм (рис. 2).

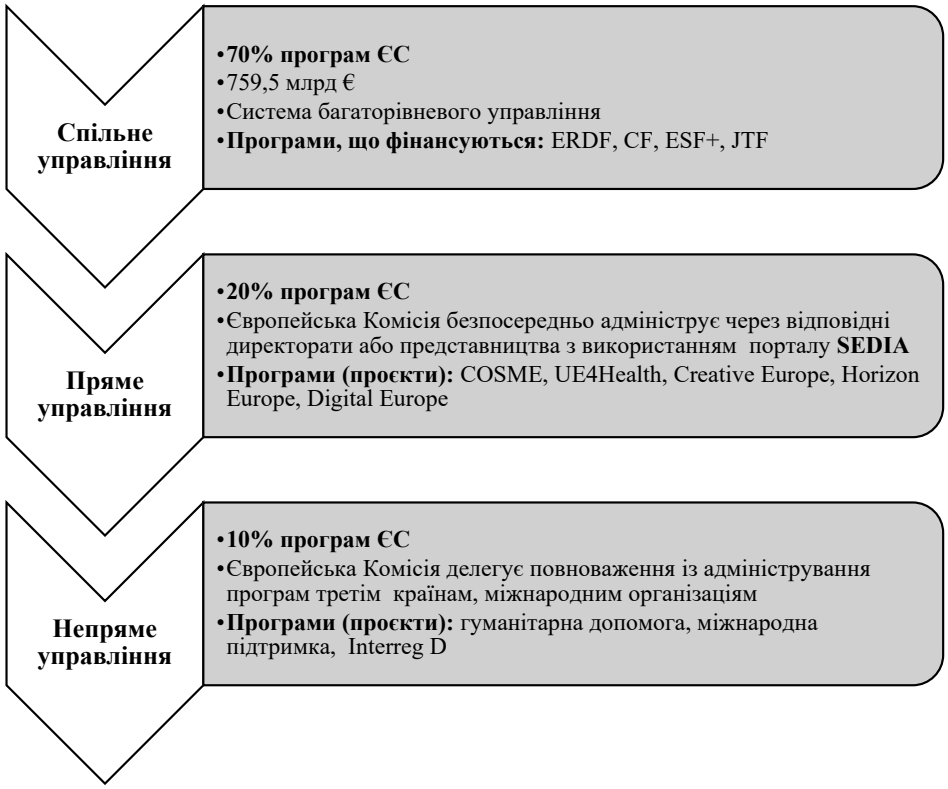

Рис. 2. Механізми управління програмами та проєктами в ЄС
Джерело: побудовано на основі [14]

Спільне управління означає, що програми та проєкти управляються спільно Європейською Комісією та державами-членами ЄС, які відповідають за розробку та впровадження програм на національному та регіональному рівнях у відповідності з загальними рамками та цілями, визначеними ЄС. Фінансування надходить як із спільного бюджету ЄС, так і з національних або регіональних бюджетів. Відповідальність за моніторинг та оцінку результатів поділяється між Європейською Комісією та національними органами влади.

Пряме управління означає, що програмами та проєктами керує безпосередньо Європейська Комісія або її агентства, які відповідають за їх розробку, впровадження та контролюють виконанням. Фінансування надається безпосередньо бенефіціарам, таким як науково-дослідні установи, неурядові організації, приватні компанії та тощо. Процес управління включає підготовку тендерів, оцінку заявок, укладення грантових

угод та контроль за виконанням проектів. Непряме управління означає, що управління програмами та проєктами делегується іншим організаціям, таким як міжнародні організації, національні агентства, регіональні чи місцеві органи влади. Європейська Комісія укладає угоди з іншими організаціями, які беруть на себе відповідальність за управління програмами [14].

Кожен з управлінських механізмів має свої переваги та недоліки. Зокрема, пряме управління забезпечує високий рівень контролю та координації з боку Європейської Комісії, проте може бути занадто централізованим та бюрократичним. Непряме управління дозволяє використовувати експертизу та можливості інших організацій для більш ефективного впровадження програм, водночас потребує постійного нагляду та контролю за їх діяльністю. Спільне управління сприяє залученню національних та регіональних ресурсів, більшою мірою відповідає місцевим потребам та пріоритетам, заразом потребує ефективної координації між різними рівнями влади та належної гармонізації національних та європейських політик. Отже, механізми управління проєктами та програмами ЄС є комплексними та багаторівневими, забезпечують ефективне планування, фінансування, моніторинг, оцінювання та контроль й тим самим сприяють досягненню стратегічних цілей ЄС.

Проведене дослідження довело, що спільний бюджет ЄС є інструментом для реалізації спільних політик і програм, які сприяють економічному зростанню, соціальній єдності та стабільності в Європейському Союзі. Він допомагає країнам-членам вирішувати спільні проблеми та досягати спільних цілей, сприяючи тим самим подальшій інтеграції та сталому розвитку. Обґрунтовано, що фінансові ресурси, акумульовані у спільному бюджеті за рахунок внесків країн-членів ЄС та інших надходжень, розподіляються на різні потреби через структурні фонди.

Висновки. Встановлено, що реалізації потреб сталого розвитку сільських територіальних громад ЄС сприяють Політика згуртованості та САП. Політика згуртованості переслідує дві говні мети: інвестиції у робочі місця і зростання, а також європейське територіальне співробітництво. Аргументовано, що фінансовими інструментами реалізації САП на 2021-2027 рр. є Європейський сільськогосподарський гарантійний фонд (EAGF) та Європейський сільськогосподарський фонд розвитку сільських територій (EAFRD).

Доведено, що програми INTERREG є важливою складовою політики регіонального розвитку Європейського Союзу, яка спрямована на зміцнення економічної, соціальної та територіальної згуртованості держав-членів ЄС. Програма LEADER є гнучкою, адаптивною та відкритою до інновацій, що дозволяє ефективно відповідати на виклики та потреби сільських територій ЄС. Забезпечення ефективної реалізації політик та досягнення стратегічних цілей ЄС передбачає використання складної системи механізмів управління проєктами і програмами залежно від їх характеру та масштабу реалізації. Основними з них є пряме, непряме та спільне управління. Кожен з цих механізмів має свої особливості та використовує ті інструменти, які сприяють найефективнішому виконанню проєктів та програм.

Список використаних джерел:

1. Івлєва І.В. Загальноєвропейське економічне співробітництво. Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. Редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. Київ : Знання України, 2004. Т. 1. 760 с.

2. Mundell R. Per la sua analisi delle politiche monetarie e fiscali sotto diversi regimi del tasso di cambio e per la sua analisi delle aree valutarie ottimali. URL: https://www.ilgiorno.it/economia/robert-mundell-morto-premio-nobel-euro-359cf1f4

3. Wallace H., Pollack M., Young A. Policy-Making in the European Union. Oxford university press. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=yZmcAQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA207&dq=budget+eu&ots=r9S8lpO2RM&sig=OFsw2C8onxcB0m5Vdw1SpAr4byI&redir_esc=y#v=onepage&q=budget%20eu&f=false

4. Andrle M., Bluedorn J., Eyraud L. Reforming Fiscal Governance in the European Union. *International monetary fund*. 2015. № 5. P. 28.

5. Haugh D., Ollivaud P., Turner D. What Drives Sovereign Risk Premiums?: An Analysis of Recent Evidence from the Euro Area. *OECD Economics Department Working Papers*. 2009. № 718. OECD Publishing, Paris. DOI: https://doi.org/10.1787/222675756166.

6. Benefits of the EU budget. How the programmes and initiatives of the 2014-2020 long-term budget had an impact on European citizens' lives in different policy areas. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/long-term-eu-budget/2014-2020/benefits-eu-budget_en

7. Третяк Ю. Про систему планування і фінансування в рамках Політики згуртованості ЄС на програмний період 2021-2027 рр. Інститут громадянського суспільства. URL: https://komsamovr.rada.gov.ua/uploads/documents/44015.pdf

8. Downes R., Moretti D., Nicol S. Budgeting and performance in the European Union: A review by the OECD in the context of EU budget focused on results. *OECD Journal on Budgeting*. 2017. No. 17/1. DOI: https://doi.org/10.1787/budget-17-5jfnx7fj38r2

9. Available budget of Cohesion Policy 2021-2027. An official website of the European Union. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/funding/available-budget_en

10. European Regional Development Fund. An official website of the European Union. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/funding/erdf_en

11. Cohesion Fund. An official website of the European Union. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/archive/conferences/urban_rural/2008/ index_en.htm

12. European Social Fund Plus An official website of the European Union. URL: https://european-social-fund-plus.ec.europa.eu/en

13. Just Transition Fund. An official website of the European Union. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/funding/just-transition-fund_en

14. Третяк Ю. Про систему планування і фінансування в рамках Політики згуртованості ЄС на програмний період 2021-2027 рр. Інститут громадянського суспільства. URL: https://komsamovr.rada.gov.ua/uploads/documents/44015.pdf

15. Common agricultural policy funds. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/financing-cap/cap-funds_en

16. European Regional Development Fund. An official website of the European Union. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/archive/conferences /urban_rural/2008/ index_en.htm

17. Interreg : European Territorial Co-operation. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/policy/cooperation/european-territorial_en

18. LEADER/CLLD. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/enrd/leader-clld_en.html

References:

1. Ivlieva I. V. (2004) Zahalnoievropeiske ekonomichne spivrobitnytstvo. Ukrainska dyplomatychna entsyklopediia: U 2-kh t. Redkol.:L. V. Huberskyi (holova) ta in. Kyiv: Znannia Ukrainy. Vol. 1, 760 p.

2. Mundell R. Per la sua analisi delle politiche monetarie e fiscali sotto diversi regimi del tasso di cambio e per la sua analisi delle aree valutarie ottimali. Available at: https://www.ilgiorno.it/economia/robert-mundell-morto-premio-nobel-euro-359cf1f4

3. Wallace H., Pollack M., Young A. Policy-Making in the European Union. Oxford university press. Available at: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=yZmcAQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA207&dq=budget+eu&ots=r9S8lpO2RM&sig=OFsw2C8onxcB0m5Vdw1SpAr4byI&redir_esc=y#v=onepage&q=budget%20eu&f=false

4. Andrle M., Bluedorn J., Eyraud L. (2015) Reforming Fiscal Governance in the European Union. *International monetary fund*, no. 5, p. 28.

5. Haugh D., Ollivaud P., Turner D. (2009) What Drives Sovereign Risk Premiums?: An Analysis of Recent Evidence from the Euro Area. OECD Economics Department Working Papers. No. 718. OECD Publishing, Paris. DOI: https://doi.org/10.1787/222675756166.

6. Benefits of the EU budget. How the programmes and initiatives of the 2014-2020 long-term budget had an impact on European citizens lives in different policy areas. Available at: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/long-term-eu-budget/2014-2020/benefits-eu-budget_en

7. Tretiak Yu. Pro systemu planuvannia i finansuvannia v ramkakh Polityky zghurtovanosti YeS na prohramnyi period 2021-2027 rr. Instytut hromadianskoho suspilstva. Available at: https://komsamovr.rada.gov.ua/uploads/documents/44015.pdf

8. Downes R., Moretti D., Nicol S. (2017) Budgeting and performance in the European Union: A review by the OECD in the context of EU budget focused on results. *OECD Journal on Budgeting*, no. 17/1. DOI: https://doi.org/10.1787/budget-17-5jfnx7fj38r2.

9. Available budget of Cohesion Policy 2021-2027. An official website of the European Union. Available at: https://ec.europa.eu/regional_policy/funding/available-budget_en

10. European Regional Development Fund. An official website of the European Union. Available at: https://ec.europa.eu/regional_policy/funding/erdf_en

11. Cohesion Fund. An official website of the European Union. Available at: https://ec.europa.eu/regional_policy/archive/conferences/urban_rural/2008/index_en.htm

12. European Social Fund Plus An official website of the European Union. Available at: https://european-social-fund-plus.ec.europa.eu/en

13. Just Transition Fund. An official website of the European Union. Available at: https://ec.europa.eu/regional_policy/funding/just-transition-fund_en

14. Tretiak Yu. Pro systemu planuvannia i finansuvannia v ramkakh Polityky zghurtovanosti YeS na prohramnyi period 2021-2027 rr. Instytut hromadianskoho suspilstva. Available at: https://komsamovr.rada.gov.ua/uploads/documents/44015.pdf

15. Common agricultural policy funds. Available at: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/financing-cap/cap-funds_en

16. European Regional Development Fund. An official website of the European Union. Available at: https://ec.europa.eu/regional_policy/archive/conferences/urban_rural/2008/index_en.htm

17. 17. Interreg : European Territorial Co-operation. Available at: https://ec.europa.eu/regional_policy/policy/cooperation/european-territorial_en

18. LEADER/CLLD. European Commission. Available at: https://ec.europa.eu/enrd/leader-clld_en.html